

مرکز مطالعات راهبردی خیمه

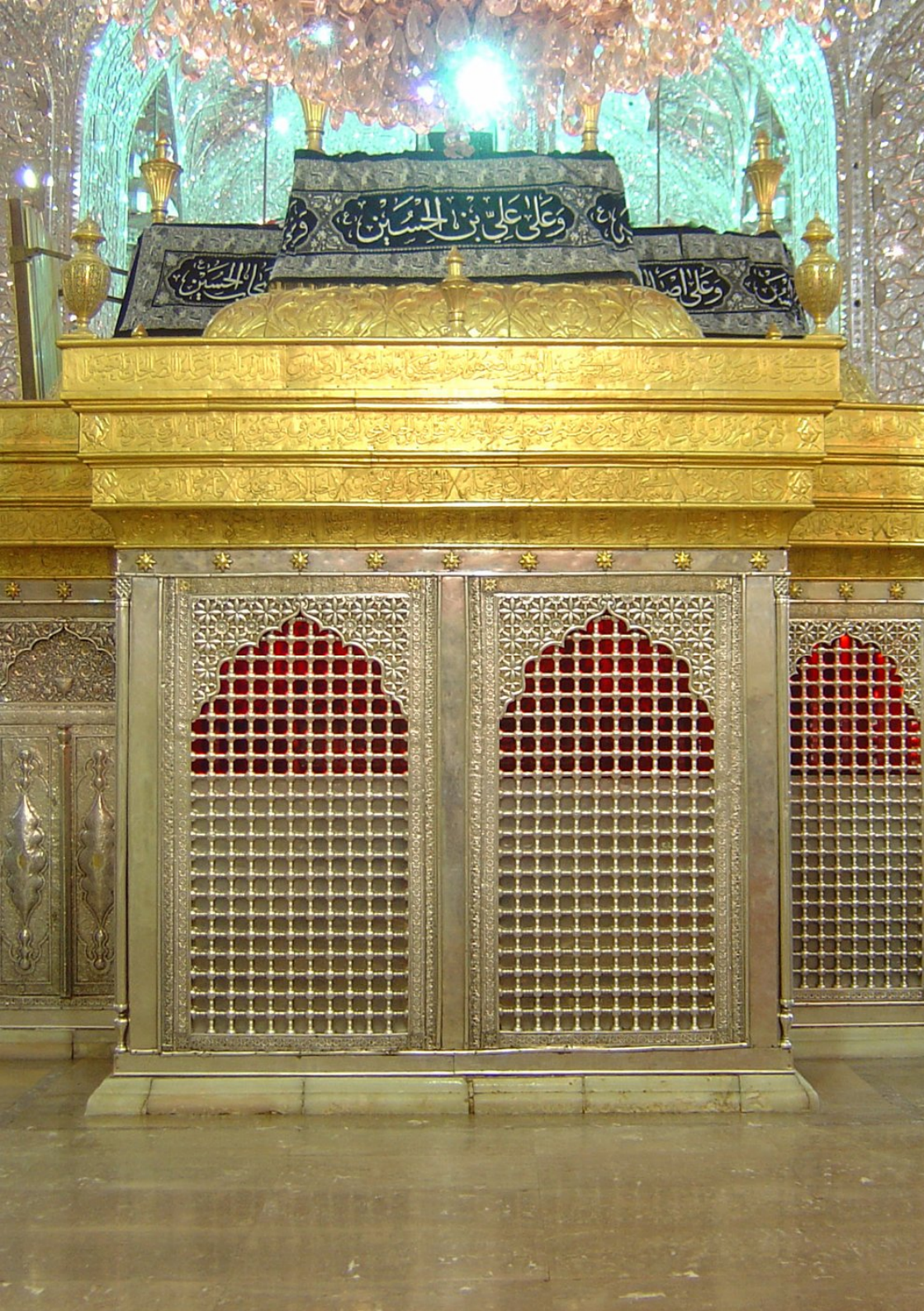
گزارش وضعیت سفر به اماکن زیارتی

در سال ۱۳۸۸

(سفر حج، سوریه و عتبات عالیات عراق)

فروردین ۱۳۸۹

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

وَعَلَىٰ عِزِّ رَبِّنا نَحْنُ بِمَبْعُوثِهِمْ لَئِن مَّا نَرَوْا سَاقِطَةً مِن سَمَوَاتِهِم شَيْئًا يُذَكِّرُوا

فهرست

فهرست	۴
مقدمه	۵
فصل اول مدیریت سفرها؛ چالش‌ها و فرصت‌ها	۸
چالش مدیریتی در سازمان حج و زیارت	۹
مدیریت سفر به اماکن زیارتی	۱۴
فصل دوم گزارش سفرها؛ راه پردردسر و دل من پرشور	۲۶
سفر به عتبات	۲۷
سفر به سوریه	۳۴
سفر حج	۳۶
فصل سوم حادثه‌ها در آینه آمار	۴۲
حادثه‌های روی‌داده برای زائران ایرانی	۴۳

مقدمه

سفر به اماکن زیارتی یکی از مهمترین برنامه‌های شمار زیادی از ایرانیان برای گذراندن اوقات فراغت و تعطیلات است. همچنین در زمان‌های عادی و در طول سال نیز همواره تقاضای فراوانی برای عمره، سفر به عتبات عالیات و سوریه وجود دارد. تا کنون سازمان حج و زیارت به عنوان متولی رسمی سفرهای زیارتی شناخته شده است. اما در سال‌های اخیر و با افزایش تقاضا برای سفرهای زیارتی، به طور خاص در مورد سفر به عتبات عالیات و سوریه شمار کاروان‌های گروهی و سفرهای انفرادی به این کشورها افزایش یافته است و به دلیل شرایط ویژه عراق سبب بروز حوادث تروریستی برای زائران ایرانی شده است. همچنین استاندارد نبودن شرایط سفر به روی‌دادن حوادث و سوانح جاده‌ای نیز منجر شده است. متأسفانه شمار این حوادث در سال گذشته نیز زیاد بود و مطابق آمار اعلام شده از سوی مسؤولین از حوادثی که پوشش خبری آنها در رسانه‌ها بازتاب یافته است، در سال ۱۳۸۸، ۱۱۸ نفر از هم‌وطنان کشته شدند و بیش از ۳۸۰ نفر دیگر نیز مجروح شدند. این عدد نشان‌گر این است که به طور متوسط در هر سه روز یکی از زائران ایرانی قربانی خشونت‌های سیاسی و یا سوانح رانندگی شده است. و این حوادث در هر روز دست‌کم یک ایرانی را روانه بیمارستان کرده است. این حوادث همچنین با یک مسئله دیگر همراه است و آن اینکه سازمان حج و زیارت نسبت به زائران انفرادی و مشتاقانیکه رأساً اقدام به سفر به عتبات می‌کنند، هیچ مسؤولیتی را نمی‌پذیرد و نظام سامان‌مندی هم برای راهنمایی و هدایت این هم‌وطنان وجود ندارد. به همین دلیل در دوره‌هایی حوادث بیشتری برای آنها روی داد. مدیریت جزیره‌ای در سفر به اماکن زیارتی سبب مشکلات

بسیاری برای مردم و مسؤولان شده است و به نظر می‌رسد سازمان حج و زیارت و نهادهای دیگر اعزام زائران باید با هم‌فکری و مساعدت متقابل زودتر سازوکاری غیرانحصاری و مرضی‌الطرفین برای بهبود شرایط زائران ایرانی فراهم آورند. در حال حاضر زائران ایرانی از سه طریق راهی عتبات عالیات می‌شوند، انفرادی زمینی، انفرادی هوایی و کاروان‌های سازمان حج و زیارت و نیاز به یکسان‌سازی خدمات ارائه شده به آنها از سوی مسؤولین ایرانی وجود دارد.

همچنین سال گذشته یک رویداد مهم دیگر داشت و آن تغییر نماینده رهبری در سازمان حج و زیارت و تغییر رئیس این سازمان بود. هرچند در میانه‌های سال ۱۳۸۸ یکبار وزیر پیشین ارشاد خاکسار قهرودی را برکنار کرد اما با انتقاد حجت‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری، وی در مسند مسؤولیت باقی ماند. اما اواخر سال بود که با استعفاي حجت‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری و انتصاب حجت‌الاسلام قاضی‌عسگر، مدیر سازمان نیز تغییر کرد.

گزارشی که در ادامه می‌خوانید مروری است تفصیلی بر رویدادهای پیرامون سازمان حج و زیارت، مدیریت سفر به اماکن زیارتی، سفر به عتبات، سفر به سوریه و سفر حج و در نهایت فهرستی از حوادث روی‌داده برای زائران ایرانی و شمار کشته‌ها و مجروحین قابل ملاحظه هستند. شماره‌های پاورقی‌ها کد اخباری هستند که گزارش به نقل از آنها آمده است و با وارد کردن کد خبر در منوی جستجوی سایت، کل آن قابل دسترسی است. پایگاه اینترنتی خیمه در آدرس www.kheimhnews.com قابل دسترسی است.

فصل اول

مدیریت سفرها؛ چالش‌ها و فرصت‌ها

چالش مدیریتی در سازمان حج و زیارت

سازمان حج و زیارت در سال گذشته رویدادهای متنوعی را از سرگذراند. در تاریخ پنجم مرداد ماه و در حالیکه رییس وقت سازمان حج و زیارت در مکه به سر می برد. وزیر ارشاد در غیاب او فرد جدیدی را به عنوان رییس سازمان حج و زیارت معرفی کرد. این اقدام با عکس العمل فوری و تند آیت الله ری شهری نماینده مقام معظم رهبری در امور حج و زیارت مواجه شد.

ری شهری منفک شدن سازمان حج از وزارت ارشاد را خلاف نظر رهبری دانست و گفت برای تعیین سرپرست جدید سازمان نیز بر خلاف قانون با وی هماهنگی نشده است. ری شهری از رئیس فعلی سازمان حج که در مکه به سر می برد، خواست تا با قوت به کار خود ادامه دهد.

در همین حین برخی از مراجع، که از منتقدان الحاق سازمان حج و زیارت به مجموعه گردشگری بودند؛ نسبت به این موضوع واکنش نشان دادند.

آیت الله صافی گلپایگانی در پیامی خطاب به ری شهری از موضع او بر سر این تغییر حمایت کرد: «قداست حج و زیارت فراتر از امر گردشگری است، همان گونه که موقعیت حضرت عالی در مسئله حج و زیارت به عنوان سرپرست حجاج ایرانی بسیار بالاست.»

آیت الله صافی قیاس حج با گردشگری را مسئله‌ای از اساس نادرست خواند و گفت: «آیا می توان گفت کسی که در همه عمر، یک بار مستطیع شده و به خانه خداوند مشرف می شود، با کسی که به دنبال سیاحت و گردشگری است و به این کشور و آن کشور سفر

می‌کند، برابر است؟ کسانی که به دنبال چنین کاری هستند، یا حج را نشناخته‌اند و یا مغرضانی هستند که می‌خواهند مقام روحانی حج را پایین آورند.»

آیت‌الله مکارم شیرازی نیز در درس خارج خود در جمع هزارنفری طلاب قمی به انتقاد شدید از عملکرد رئیس سازمان میراث فرهنگی پرداخت: «اخیراً در یک حرکت شتابزده و سنسجیده سازمان حج و زیارت را تابع سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کردند که مایه تعجب همگان شد؛ بلکه اهانت بزرگی به این وظیفه مقدس اسلامی بود چرا که این برنامه مهم اسلامی را در ردیف گردشگری در جزیره کیش و صنایع دستی و امثال آن قرار می‌داد.»

همه این رویدادها پس از حوادث تروریستی دیاله و کاظمین که در آن ۷۰ ایرانی به شهادت رسیده بودند، رخ داد. مدیران سازمان حج می‌گفتند: میراث فرهنگی و گردشگری در سامان‌دهی و تامین امنیت این تعداد زائر ناتوان است. خاکسار قهرودی گفت: «که بر اساس توافقات انجام گرفته پیشین در وزارت کشور قرار بود اعزام زائران به عتبات عالیات تحت پوشش کاروان‌های حج و زیارت انجام گیرد و کسانی که مایل نبودند از این طریق به عراق سفر کنند، باید زیر نظر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری اعزام می‌شدند. او از این مقدمه نتیجه گرفته است که مسؤول شهادت ۷۰ زائر ایرانی سازمان میراث فرهنگی است.»

اما پس از همه این چالش‌ها، مقام معظم رهبری وارد ماجرا شده و با این تصمیم دولت مخالفت کردند. دفتر مقام معظم رهبری طی نامه‌ای خطاب به نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی موضعگیری صریح ایشان را اعلام کرد. در این پیام آمده بود:

«جناب حجت الاسلام و المسلمین ری شهری دامت توفیقه، نماینده محترم
ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی

سلام علیکم

مقام معظم رهبری خطاب به جنابعالی فرمودند: جناب حجت الاسلام ری
شهری دامت افاضاته، درباره جایجایی سازمان حج و زیارت به جناب آقای
رئیس جمهور موکد تذکر داده شد که الحاق این سازمان به مجموعه
گردشگری شایسته نیست.

مقرر گشت وضعیت به شیوه سابق باقی بماند، لذا مقتضی است جنابعالی
برنامه های خود را طبق روال سابق ادامه دهید؛ وزیر محترم فرهنگ و ارشاد
اسلامی و رئیس محترم سازمان حج و زیارت در جریان امر قرار گیرند.

مراتب برای اطلاع و اقدامات لازم ایفاد می گردد.»

پس از موضع گیری مقام معظم رهبری، سخنگوی دولت، غلامحسین الهام گفت: «اجرای
مصوبه شورای عالی اداری در خصوص الحاق سازمان حج و زیارت به سازمان میراث
فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی منوط به این بوده است که مقام معظم رهبری با این
الحاق موافق باشند و پس از اطلاع از اینکه نظر مبارک ایشان این است که این الحاق
درست نیست، اجرایی شدن این مصوبه ملغی شد.»

۸ ماه بعد از این وقایع و پس از گذراندن افت و خیز های فراوان نهایتاً خاکسار قهرودی
تصمیم به ترک سازمان حج و زیارت گرفت و وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی با پذیرش

استعفای او و انتصاب علی لیالی به عنوان رییس جدید سازمان حج و زیارت از سوی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، سرانجام به حرف و حدیث‌هایی که ماه‌ها در مورد رفتن یا ماندن قهرودی مطرح بود، پایان داد.

نیمه دی ماه سال ۸۸ در مراسم تودیع و معارفه رییس جدید سازمان حج و زیارت، حجت‌الاسلام والمسلمین ری شهری گفت: هر مسؤولی که می‌خواهد به مسؤولین پایین‌تر خود ستمی بدهد باید سعی کند فردی را در نظر بگیرد تا از تخصص و تعهد لازم برخوردار باشد. ری شهری ادامه داد: کسی که می‌خواهد مسؤول و مدیری را از میان جمعی انتخاب کند باید در نظر داشته باشد که اگر در میان جمع فردی صالح‌تر و شایسته‌تر از فردی که او انتخاب کرده است وجود داشته باشد، کسی که با انتخاب او هم خدا و هم خلق خدا راضی‌تر است و با وجود این آن شخص را انتخاب نکرده و دیگری را انتخاب گمارده است به خدا و رسول خدا خیانت کرده است.

او در ادامه به احتمال استعفای خود اشاره کرد و گفت: من ۲۰ سال است که در سازمان حج و زیارت نماینده ولی‌فقیه هستم و دو بار در طول مسؤولیتم نزد مقام معظم رهبری رفته و از او خواستم که مسؤولیت را به دیگران بسپارد که یکی مربوط به سه سال پیش و دیگری ۱۵ سال پیش. اما در هر دو بار مقام معظم رهبری به من لطف فرمودند و از من خواستند تا همچنان در مسؤولیت خود در سازمان حج و زیارت باقی بمانم.

نماینده ولی‌فقیه در سازمان حج و زیارت گفت: از آنجایی که حج و زیارت کار بسیار گسترده‌ای است و ظرفیت عظیمی نیاز دارد و من به خاطر مسؤولیت‌های مختلفی که بر عهده دارم و فعالیت‌های پژوهشی که انجام می‌دهم به طور میانگین فقط هفته‌ای یک روز آن هم دوشنبه‌ها می‌توانم در سازمان حج و زیارت حضور یافته و مسؤولیت‌هایم را انجام

دهم. در حالی که این مسؤولیت احتیاج به یک فردی دارد که بتواند تمام وقت خود را در اختیار سازمان حج و زیارت قرار دهد بنابراین امیدوارم این بار مقام معظم رهبری خروج من از سازمان حج و زیارت را بپذیرند و مسؤول فرهنگی جدیدی با مسؤول اجرایی جدید همراه کند.

علی لیلی هم در مراسم معارفه خود به عنوان رئیس جدید سازمان حج گفت: پس از موافقت نماینده ولی فقیه در امور حج و تصمیم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی تنها چیزی که از خداوند خواستم این بود که در زمان مسؤولیتم رضایت خداوند متعال، منویات مقام معظم رهبری و در کنار آن تأیید نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت و در عرض آن اعتماد وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی را تأمین کنم.

او خطاب به وزیر فرهنگ و ارشاد گفت: استعفای بنده از همین لحظه در نزد شما است و هر لحظه که شما تشخیص دادید شخص دیگری بهتر از من به اندازه یک درصد هم می‌تواند این سازمان را اداره کند و تغییری در این سازمان لازم است حتی اگر فرصت حضوری برای دریافت حکم نداشته باشم می‌توانید تلفنی اعلام کنید و من هم اطاعت می‌کنم.

نهایتاً یک هفته پس از مراسم تودیع و معارفه رییس جدید سازمان حج و زیارت استعفای حجت‌الاسلام ری شهری پذیرفته شد و مقام معظم رهبری طی پیامی حجت‌الاسلام قاضی عسگر را در سمت نماینده خودشان در امور حج و زیارت پذیرفت.

در پیام ایشان آمده بود: اکنون که جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محمدی ری شهری پس از یک دوره طولانی و پرتلاش و پربار، از مسؤولیت سرپرستی حجاج

کناره‌گیری کرده‌اند. با تشکر و قدردانی از زحمات و خدمات ارزنده ایشان، جنابعالی را به خاطر تجربیات گرانبهایی که در این امر خطیر و مهم دارا می‌باشید و با آگاهی از صلاحیت‌های وافر و نشاط و ابتکار و روحیه نوآوری که بحمدالله از آن برخوردارید و با عنایت به سوابق خدمات با ارزش‌تان، به نمایندگی خود و سرپرستی حجاج محترم ایرانی منصوب می‌کنم.

سال ۸۸ با افت و خیزهای مدیریتی فراوانی در سازمان عریض و طویل حج و زیارت همراه بود. اما به نظر می‌رسد که این جابجایی‌ها با اختلاف نظرهایی که حجت‌الاسلام ری شهری با دولت و مقام‌های بالاتر داشت بی‌ارتباط نبوده است.

مدیریت سفر به اماکن زیارتی

تعداد داوطلبان اعزام به عتبات عالیات در ابتدای سال ۱۳۸۸ به گفته مدیران سازمان حج و زیارت روزانه بالغ بر سه‌هزار نفر هستند که ۶۰۰ نفر به صورت هوایی و بقیه به صورت زمینی به عتبات عالیات اعزام می‌شدند اما در ابتدای سال ۸۸ این تعداد به روزانه ۸۷۰ نفر رسید. اعزام به عتبات عالیات از ۲۱ استان کشور به صورت هوایی صورت می‌گیرد و استان‌های با فاصله بیشتر با کشور عراق در اولویت راه‌اندازی مسیر هوایی قرار دارند.

در همان چهارماه ابتدایی برقرار پروازهای هوایی به نجف مدیران این فرودگاه اعلام کردند که ایرانی‌ها بیشترین مسافران این فرودگاه هستند. روابط عمومی فرودگاه بین‌المللی نجف اعلام کرد که از اواخر سال گذشته که این فرودگاه افتتاح شده، تعداد هفت هزار مسافر و بیش از ۸۰۰ پرواز در آن رفت‌وآمد داشته‌اند. در طول چهار ماهی که از افتتاح فرودگاه نجف گذشته، ایران با بیش از ۷۰ درصد تعداد پروازهای خارجی، بیشترین حجم

پرواز به فرودگاه نجف را داشته و پس از ایران، شیعیان بحرین در رتبه دوم سفر هوایی به عتبات قرار دارند. البته به دلایل مختلف روند پرواز کاروان‌ها با اشکال‌هایی روبرو شد که در مقاطع مختلف مشکلاتی را برای زائران ایجاد کرد.

همچنین شیوه ثبت‌نام اینترنتی در این مرحله جدید با دوره‌های قبل متفاوت شد و افراد متقاضی باید برای ثبت‌نام به‌جای مراجعه به آژانس‌ها در حال حاضر می‌توانند با مراجعه به اینترنت به ثبت‌نام بپردازند. هزینه ثبت‌نام نیز در سال ۱۳۸۸ ۷ درصد در مسافرت زمینی و ۱۵ درصد در مسافرت هوایی افزایش یافت. استقبال از ثبت نام اینترنتی نیز قابل توجه بود و در اولین فراخوان حدود ۷۰۶ هزار نفر، یعنی سه برابر ظرفیت در نظر گرفته شده، ثبت نام کردند که در سه اولویت قرعه‌کشی و به عتبات اعزام شدند.^۱ این اعزام‌ها از طریق کاروان‌های زمینی و هوایی انجام شدند و در مواردی نیز به دلیل مشکلات جوی و برهم خوردن برخی توافقات طرفین همچنین پروازها لغو شد و کاروان‌ها مجبور شدند به جای مسیر هوایی زائران را از طریق زمین راهی عتبات کنند. قطع پروازهای هوایی به دلیل اختلاف میان سازمان هواپیمایی عراق و نهادهای مسؤل در ایران برسر تعداد و هزینه پروازها بود.

البته مسئله پروازهای داخلی در سال گذشته چندبار به رویارویی رسانه‌ای مسؤلین نهادهای مرتبط انجامید. ۲۵ خردادماه حسین اکبری، معاون عتبات عالیات سازمان حج و زیارت گفت که طرف عراقی قصدافزایش بهای پروازها را دارد و احتمال دارد توافق لازم صورت نگیرد و پروازها کلاً لغو شوند.^۲ اظهارات اکبری با واکنش فوری صمد شفیعی،

---

^۱ ۶۵۴۳

^۲ ۷۰۹۹

رئیس هیئت مدیره انجمن صنفی دفاتر خدمات زیارتی کشور، در انتقادی تند و بی‌سابقه، معاون عتبات عالیات سازمان حج را مقصر اصلی اخلال در پروازهای زائران ایرانی به عراق دانست. شفيعی مدعی شد هنگامی که معاونت عتبات عالیات سازمان حج احساس کرد بخش خصوصی در حال راه‌اندازی تورهای هوایی به عراق است، در اقدامی کاملاً نسنجیده اقدام به برگزاری سفرهای هوایی به عتبات کرد. رئیس هیئت مدیره انجمن صنفی دفاتر خدمات زیارتی با بیان اینکه سازمان حج و زیارت برای هرچه سریع‌تر راه‌اندازی سفرهای هوایی به عتبات عالیات، بسته‌های تشویقی برای آژانس‌دارانی که به صورت هوایی زائر به عراق ببرند در نظر گرفته بود؛ گفت در نتیجه کارگزاران زیارتی به مردم فشار تبلیغاتی آوردند که به صورت هوایی به عتبات بروند. در نتیجه این اقدام متقاضی سفر هوایی به عتبات زیاد شد غافل از اینکه برای ورود هوایی به کشورها باید مبالغی اضافه پرداخت کرد. لذا محاسبه نکردن اولیه این مبلغ خسارت زیادی را به سازمان حج و کارگزاران وارد کرد. شفيعی سازمان حج و زیارت را متهم کرد که هدف اقدامات عجولانه‌اش برای ورود به سفرهای هوایی عتبات این بوده است که رفت و آمد هوایی به عتبات عالیات از اختیار بخش خصوصی درآورد.^۳ همچنین جعفرزاده سخنگوی سازمان هواپیمایی کشوری نیز چندروز بعد سخنان اکبری را تکذیب کرد. او گفت که بر پایه یادداشت تفاهم امضا شده بین رؤسای هواپیمای کشوری ایران و عراق، هیچ مشکلی برای انجام پروازها وجود ندارد و طرف عراقی مدعی است، بر پایه ظرفیت تعیین شده، حاضر به صدور مجوز پروازهای بین دو کشور است. وی از اخبار منتشره درباره لغو پروازها انتقاد کرد و گفت که برقراری و یا لغو پروازها را از وظایف سازمان هواپیمایی

---

^۳ ۷۱۳۸

کشوری خواند و بیان کرد که این سازمان هیچ تصمیمی درباره لغو پروازها نگرفته است.^۴ البته در نهایت در آن محدوده زمانی پروازهای هوایی به عتبات به دلیل ناهماهنگی‌های به وجود آمده لغو شد و حسین اکبری نیز در گفت‌وگو با خبرنگاران گفت بارها به دلیل صادر نشدن به موقع مجوز پروازهای عراق، زائران در ایران و عراق سرگردان شده‌اند و از سازمان هواپیمایی خواست تکلیف در این بخش روشن کند. اکبری گفت که مذاکره اخیر با مسؤولان عراقی منجر به توافق بر سر قیمت‌ها شده بود اما پس از بازگشت، آنها بلافاصله پروازهای ایران را لغو کردند و دوباره برای سازمان حج نامه‌ای مبنی بر درخواست افزایش قیمت فرستادند؛ افزایش قیمت سی دلاری برای هر بلیط. اکبری گفت که در نامه رسمی برای سازمان هواپیمایی از این سازمان خواسته شده است که تکلیف را با طرف عراقی روشن کند و تنها به شرط صدور مجوز پروازها برای سه یا شش‌ماه از سوی عراق، برای این سفرها برنامه‌ریزی شود.^۵ البته این سخنان او نیز با واکنش دبیر انجمن تورهای زیارتی ایران روبرو شد. مجتبی احمدی متولی پرواز در کشور را سازمان هواپیمایی دانست و اظهارات سازمان حج و زیارت را غیرمستند دانست. او گفت که پروازها به عراق برقرار است و از بسته بودن دست بخش خصوصی در اعزام زائر به عتبات عالیات انتقاد کرد. وی با اشاره به اینکه هیچ نظارتی بر عملکرد سازمان حج و زیارت وجود ندارد، گفت این ناهماهنگی تا زمانی که بخش خصوصی واقعی در حوزه سفرهای زیارتی حضور پیدا نکند و رقابت ایجاد نشود، ادامه‌دار است.^۶

---

^۴ ۷۲۳۰.

^۵ ۷۲۶۸.

^۶ ۷۳۱۰.

ششم خردادماه در نشست‌ی در سازمان حج و زیارت تمام نهادهای دخیل در اعزام زائران به عتبات گرد هم آمدند و مشکلات و مسایل این سفرها مورد بررسی قرار گرفت. این نشست با حضور معاونان و نمایندگان وزارت کشور، وزارت خارجه، اطلاعات، راه، نیروی انتظامی و استاندارهای مرزی خوزستان، ایلام، کرمانشاه و معاونان سازمان حج و زیارت و بعثه به ریاست آیت‌الله محمدی ری‌شهری برگزار شد. در این نشست مقرر شد سازمان حج و زیارت، محوریت اصلی اعزام زائران به عتبات عالیات را برعهده داشته باشد و شیوه اجرایی همکاری سایر دستگاه‌ها توسط ستاد تعیین شده شورای عالی امنیت ملی با مسؤولیت درباردار محتاج تعیین شود و ظرف یک ماه نتیجه جلسات ستاد در نشست‌ی مشابه مورد بررسی قرار گیرد.^۷ همچنین مجلس شورای اسلامی نیز در دوره‌های زمانی مختلف تصمیم به اعزام کمیته‌ای به عراق گرفت که هیچ‌کدام هنوز عملی نشده است.^۸

در نهایت نیز اختلاف‌های میان بخش خصوصی و سازمان حج و زیارت به آنجا رسید که دبیرخانه ستاد عالی هماهنگی امور زائران (مستقر در وزارت کشور) با صدور اطلاعیه‌ای اعلام کرد تردد زائران دارای ویزای انفرادی به عتبات عالیات از اول مرداد ماه ممنوع می‌شود. متن بیانیه به این شرح بود:

«به اطلاع کلیه هموطنان گرامی که به منظور زیارت عتبات عالیات عازم کشور عراق می‌باشند؛ می‌رساند با توجه به تصمیمات متخذه در ستاد عالی هماهنگی امور زائران و به منظور ایجاد وحدت رویه و رفع مشکلات موجود، از تاریخ ۱۸/۵/۱ تردد زائران دارای ویزای انفرادی و خارج از کاروان‌های مجاز سازمان حج و زیارت از کلیه

---

^۷ ۶۸۸۹

^۸ ۷۴۰۱

مرزهای رسمی اعم از هوائی و زمینی کشور ممنوع می‌باشد و نیروی انتظامی از تردد آن افراد جلوگیری به عمل خواهد آورد. بدیهی است افرادی که بدون رعایت موضوع به مرزهای یاد شده مراجعه می‌نمایند، از مبادی مرزی بازگردانده خواهند شد. اداره کل امور مرزی و مبارزه با قاچاق و دبیرخانه ستاد عالی هماهنگی امور ژائترین مستقر در وزارت کشور»^۹

مجلس شورای اسلامی نیز در مقطعی برای حل اخلاف نظرهای میان تصمیم‌گیران و مجریان سفرهای زیارتی در دو بخش دولتی و خصوصی جلسه‌ای برگزار کرد. در این جلسه نیز مقرر شد، کارگروهی برای تعریف رابطه این سازمان با صنف دفاتر خدمات مسافرتی ایجاد شود. محمدحسین فرهنگی، نماینده تبریز در مجلس شورای اسلامی، درباره این جلسه به خبرگزاری ایسنا گفت مشکلات موجود در مورد سفرهای زیارتی در این جلسه مطرح شده و مسؤولان سازمان حج و زیارت هم توضیحاتی درباره کارهای انجام شده و تسهیلات موجود در این زمینه داده‌اند. در این جلسه نحوه تعامل سازمان حج و زیارت با بخش خصوصی در عراق هم مورد بررسی قرار گرفت. مجید نصیریور عضو کمیسیون فرهنگی مجلس پس از این نشست به خبرنگاران گفت که تا ۹۰ درصد وظایف سازمان حج و زیارت قابل واگذاری به بخش خصوصی است.^{۱۰}

صمد شفیعی چند روز بعد در گفت‌وگویی با خبرگزاری غیردولتی میراث‌خبر درباره این جلسه گفت که محور بحث‌ها سپردن امور برگزاری و اجرای سفرهای زیارتی به بخش خصوصی واقعی، و خارج از شرکت شمسا، بوده و تصمیم‌گیری در این موضوع نیز قرار

---

^۹ ۷۴۶۴

^{۱۰} ۷۶۰۲

است به کمیسیون متشکل از فعالان بخش خصوصی، نمایندگان مجلس و سازمان حج واکذار شود.

شفیعی مدعی شد که «شرکت زیارتی شمسما که برگزاری توره‌های زیارتی را در انحصار خود دارد، یک مجموعه شبه دولتی است»، البته به گفته شفیی در آن جلسه نماینده تبریز در مقام سؤال کننده از سازمان حج، این مسئله را پرسیده است ولی مدیر سازمان تاکید کرده که این مجموعه خصوصی است. شفیی تاکید کرد: «شمسما کاملا در اختیار دولت بوده و شبه دولتی است؛ چرا که به هنگام مالیات دادن دولتی معرفی می‌شود و در بقیه موارد خصوصی می‌شود؛ تمامی فعالان و کارگزاران سفرهای زیارتی نیز واقفند که شمسما دولتی است». وی معتقد بود که عراقی‌ها و سعودی‌ها خیلی بیشتر از ایرانی‌ها در سفرهای زیارتی منتفع می‌شوند. او همچنین گفت که در بین زائران ایرانی عتبات شکایات زیادی در مورد اسکان و غذا غیره وجود دارد که امکان مطرح کردن آن را ندارد زیرا سازمان حج هم خودش مجری برگزاری بوده و هم بر اجرا نظارت می‌کند. شفیی با اشاره به اتفاقات رخ داده برای زائران ایرانی در عتبات، تصریح کرد: «در پی هر اتفاقی که برای زائران ایرانی در عراق می‌افتد سازمان حج و زیارت اعلام می‌کند که زائران حادثه دیده از طریقی غیر از سیستم سازمان حج که در واقع همان شمسما باشد به عراق رفته‌اند، در حالیکه اکثر زائران زخمی و کشته شده در حوادث عراق مانند تصادفات و بمب‌گذاری افرادی بوده‌اند که از طریق مجاری سازمان حج و زیارت به عراق اعزام شده‌اند و سازمان حج دائما این موضوع را تکذیب می‌کند»^{۱۱}.

---

^{۱۱} ۷۵۹۹

وضعیت غذایی زائران عتبات نیز از دغدغه‌های سازمان‌های سیاست‌گذار و مجری سفر به عراق است. برای بهبود وضعیت غذایی زائران مسؤلان ایرانی اقدام به راه‌اندازی آشپزخانه‌های متمرکز در شهرهای زیارتی کرده‌اند. این آشپزخانه‌ها در یک پروسه سه‌ساله و پس از مذاکره‌های فراوان با عراقی‌ها راه‌اندازی شده‌اند. برای نمونه در شهر نجف، دو آشپزخانه متمرکز وجود دارند که یکی از آنها روزانه برای سه‌هزار نفر و دیگری برای چهارهزار نفر غذا تهیه می‌کند. البته عراقی‌ها به سختی مجوز طبخ غذا می‌دهند و معتقدند که راه‌اندازی آشپزخانه‌های متمرکز، مانع اشتغال‌زایی در عراق می‌شود. این درحالی است که مسؤلان ایرانی با شرکت عراقی قرارداد بسته‌اند و از نیروهای عراقی استفاده می‌کنند. نماینده شمس در نجف، در گفت‌وگو با به اهمیت مسئله غذا در عراق اشاره کرده و گفت: «شرایط پخت غذا اکنون بهتر از گذشته است، البته تهیه غذا در شهرهای کاظمین، نجف و کربلا متفاوت از یکدیگرند. گاهی خود هتل‌ها آشپزخانه دارند و غذا از این محل طبق برنامه ابلاغ‌شده تأمین می‌شود یا غذای زائران را از آشپزخانه مرکزی تهیه می‌کنیم. وی ادامه داد: تا زمانی که وضعیت حفاظتی و امنیتی عراق به شکل کنونی باشد، یعنی سیطره و بازرسی وجود داشته باشد، همین وضعیت در بخش غذا برقرار است.»

به گفته «حمید سفیددشتی» رستوران‌های شهری در عراق نیز چندان وضع مطلوبی ندارند و همواره توصیه مدیران کاروان‌ها به زائران این است که به این اماکن مراجعه نکنند.

شانزدهم دی ماه رئیس سازمان حج و زیارت گفت: حاکمیت اداره امور زیارات و از جمله عتبات را به سازمان محول کرده و سازمان نیز باید به گونه‌ای عمل کند که مردم رضایت داشته باشند. علی لیلی در اولین جلسه خود پس از انتصاب، با معاونت عتبات و اعضای

هیئت مدیره شرکت مرکزی کارگزاران سراسر ایران سخن می‌گفت، اهمیت پرداختن به مسائل سفر به عتبات عالیات عراق را با اهمیت‌تر از حج و عمره عنوان کرد. او نهادینه‌شدن سفرهای حج و عمره، مظلومیت امام حسین (ع) و تأکید رهبر معظم انقلاب مبنی بر اینکه زائران ابا عبدالله الحسین (ع) باید در بهترین شرایط باشند به عنوان دلایل مهم‌تر بودن سفر عتبات عراق برشمرد.

رئیس سازمان حج و زیارت با بیان اینکه آموزش، ساماندهی و سرویس‌دهی از مرحله جذب زائران عتبات تا انتقال آنها به عراق از دغدغه‌های اصلی سازمان است از همه مدیران سازمان مرکزی و استان‌ها خواست که بیش از گذشته به حوزه عتبات عالیات توجه داشته باشند. لیالی آموزش به زائران عتبات و نظارت و بازرسی میدانی را جزء حقوق حاکمیت دانست و افزود که اعمال بازرسی در هر کار اجرایی فسادهای اجتماعی را کاهش می‌دهد. او با اشاره به اینکه شرکت شمساً موسسه اقتصادی نیست و بلکه برخاسته از سازمان حج و زیارت و برای انجام مأموریتی مشخص است، بر انجام بازرسی از عملکرد شمساً در ایران و عراق و مدیرانی که از سوی سازمان انتخاب و اعزام می‌شوند تأکید کرد. رئیس سازمان حج و زیارت به معاونت عتبات و شرکت شمساً مأموریت داد که مشکلات سفرهای عتبات در ایران و عراق را دسته‌بندی کنند تا در جلسات نوبت‌های آینده برای رفع آنها اقدام شود.^{۱۲}

مسئولین ایرانی همچنین تلاش‌هایی برای ارتقای سطح فرهنگی سفر به عتبات عالیات صورت دادند. مسؤول دفتر بعثه مقام معظم رهبری در عتبات عالیات عراق گفت: برنامه‌های فرهنگی و آیین‌های مذهبی متنوع و جامعی برای زائران عتبات عالیات عراق

---

^{۱۲} ۱۱۲۵۳

اجرا می‌شود که با استقبال مناسب زائران روبرو شده است. حجت الاسلام سیداحمد حسینی شریف از برگزاری چهار برنامه فرهنگی در عتبات عالیات عراق خبر داد و گفت: «سه مورد از این برنامه‌ها پس از نمازهای یومیه برگزار می‌شود به نحوی که هر روز پس از نماز صبح غیر از روزهای جمعه در باب‌القبله صحن مبارک امام حسین (ع) برنامه سخنرانی، سینه‌زنی، مداحی و زیارت عاشورا برپا می‌شود.»

او با اشاره به استقبال زائران ابا عبدالله الحسین (ع) از این برنامه‌ها گفت: «همه روزه در برنامه زیارت عاشورای صحن مبارک امام حسین (ع) بالغ بر چهار هزار نفر زائر حضور می‌یابند.»

حسینی شریف همچنین برگزاری دعای توسل در روزهای چهارشنبه هر هفته را از دیگر برنامه‌های فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری در عتبات عالیات عراق عنوان کرد و گفت: این برنامه در حرم مطهر حضرت ابوالفضل‌العباس (ع) برگزار می‌شود.

مسئول دفتر بعثه مقام معظم رهبری در عتبات عالیات عراق با اشاره به اینکه در طول دو هفته اجرای این برنامه استقبال زائران از آن بسیار خوب بوده است گفت: تمام برنامه‌های این دو هفته فیلمبرداری شده و در اختیار متقاضیان قرار می‌گیرد.

او برگزاری دعای کمیل در هتل «دله آل‌البیت» و هتل «باب‌الحوائح» کربلای معلی را از دیگر برنامه‌های فرهنگی بعثه مقام معظم رهبری در عتبات عالیات عراق عنوان کرد. مسئول دفتر بعثه مقام معظم رهبری در عراق با اشاره به برگزاری برنامه سخنرانی، مداحی و سینه‌زنی در حرم حضرت امیرالمومنین علی (ع) گفت: این برنامه فرهنگی نیز

هر شب و با سخنرانی یکی از خطیبان مسلط و با مداحی و سینه زنی مداحان کاروان‌های زائر ایرانی برگزار می‌شود.

مسئول بعثه مقام معظم رهبری همچنین گفت که همه روزه دو هزار و ۶۰۰ نفر در قالب ۶۵ کاروان زیارتی از مرزهای مهران، شلمچه و باشماق وارد عتبات عالیات عراق می‌شوند و اماکن متبرکه شهرهای نجف، کربلا، کاظمین و کوفه را زیارت می‌کنند.^{۱۳}

یکی از دیگر مشکلات پیش روی مدیریت سفر به اماکن زیارتی بحث ایرانیانی است که به دلایل مختلف در کشورهای میزبان توسط پلیس دستگیر می‌شوند. این زندانیان در عربستان بیشتر به دلیل اعتیاد و سخت‌گیری‌های دولت عربستان برای شیعیان دستگیر می‌شوند. اما در عراق بیشتر این دستگیری‌ها به دلیل ورود غیرقانونی به خاک عراق است. اوایل اسفندماه امسال اعلام شد که ۳۰۰ ایرانی به این اتهام در خاک عراق به سر می‌برند که برای این ۱۰۰ نفر احکام سنگین زندان از ۶ تا ۱۰ سال توسط دادگاه‌های عراق صادر شده است. دیگر ایرانیان زندانی در عراق نیز همچنان در بازداشت و در انتظار صدور رای دادگاه به سر می‌برند. براساس قوانین عراق، ورود غیرقانونی به این کشور احکام سنگین زندان را به دنبال دارد و برخی از هموطنان بدون اطلاع از این موضوع به منظور زیارت اتباع متبرکه که به صورت غیرقانونی وارد عراق شده و با برخورد و بازداشت از سوی پلیس عراق مواجه می‌شوند.^{۱۴}

---

^{۱۳} ۱۱۴۳۴

^{۱۴} ۱۲۱۸۰

فصل دوم

گزارش سفرها؛ راه پردردسر و دل من پرشور

سفر به عتبات

مرز مهران یکی از نقاط مهم برای تردد به عتبات عالیات است. در سال ۱۳۸۷ در مجموع یک میلیون ۹۰۰ هزار نفر از این مرز تردد کرده‌اند. از این تعداد ۵۶۵ هزار نفر ایرانی بودند و در قالب بیش از ۱۴ هزار و ۵۰۰ کاروان مجاز سازمان حج و زیارت عازم عراق شده بودند. البته این تعداد پس از ممنوع شدن تردد انفرادی زائران از این مرز در نیمه سال ۸۷ با کاهش نسبی روبرو شده بود.^{۱۵}

مرز خسروی نیز میزبان بخش دیگری از زائرانی است که راهی عتبات عالیات می‌شوند. فرماندار قصرشیرین فروردین ماه ۱۳۸۸ از اعزام روزانه ۲۵۰۰ زائر از طریق مرز خسروی به عتبات عالیات خبر داد. بهرام تیموری با بیان اینکه «طی رایزنی‌ها و پیگیرهای صورت گرفته با مقامات عراقی هم اکنون روزانه ۲۵۰۰ زائر از مرز خسروی به عتبات عالیات عزیمت می‌کنند»، گفت: «با احتساب ورودی ۲۵۰۰ زائر از عتبات عالیات به داخل کشور به طور میانگین روزانه حدود ۵ هزار زائر از این مرز بین‌المللی تردد می‌کنند. مرز بین‌المللی خسروی در ۲۰ کیلومتری شهر قصرشیرین دارای بزرگترین پایانه خاورمیانه با ظرفیت تردد ۱۰ هزار نفر مسافر است.

فروردین ماه هیئتی متشکل از اعضای اداره کل بازرسی استان کرمانشاه با بررسی وضعیت موجود در مرز خسروی تلاش‌هایی را برای بهبود روند اداری و کاری در این پایانه مرزی صورت دادند.

---

^{۱۵} ۶۱۱۸

وضعیت بهداشتی در عراق نیز با توجه به وضعیت خاص این کشور به گونه‌ای است که سازمان هلال احمر ایران اردیبهشت ماه اعلام کرد که هر ماه حدود بیست هزار ایرانی در مجموعه‌های مربوط به این سازمان در عراق، درمان می‌شوند و هر ۶ ماه محموله‌ای بالغ بر دوهزار تن دارو راهی این کشور می‌شود. مرکز پزشکی عتبات عالیات هلال احمر هر ماه تیم‌های ۲۰ نفره را در قالب پزشک، پرستار و کارشناس بهداشت به عراق اعزام می‌کند که این افراد در سه درمانگاه در شهرهای نجف و کربلا و یک درمانگاه در کاظمین کار می‌کنند. مسؤلین هلال احمر وعده داده بودند که در آینده‌ای نزدیک در کاظمین و سامرا درمانگاه‌های جدیدی احداث کنند.^{۱۶}

یکی از پیامدهای مهم سفر به عتبات در دوران پس از سقوط صدام افزایش شمار قربانیان عملیات تروریستی در میان زائران است. مصطفی خاکسار قهرودی رئیس وقت سازمان حج و زیارت در خرداد ماه سال ۱۳۸۸ با شماری از خانواده‌های این قربانیان دیدار کرد. در این دیدار وی ضمن ابراز هم‌دردی گفت که ما وظیفه داریم از خانواده شهدا و جانبازان وقایع تلخ عتبات عالیات، دلجویی نماییم و به وضعیت ایشان، در حد مقدور رسیدگی کنیم؛ گرچه همه اختیارات در دست ما قرار ندارد و تمام مسؤلیت‌ها بر دوش ما نیست، اما در این زمینه، قطعاً کوتاهی‌هایی داشته‌ایم که شرمنده‌ایم. در ادامه این جلسه که دو ساعت به طول انجامید، خانواده‌های شهدا و مجروحان انفجار و عملیات انتحاری ۱۲ دی ماه سال ۸۷، به بیان مسائل و مشکلات خود پرداختند و وقایع رخ داده را در طول این مدت تشریح کردند. این دیدار که به همت دفتر حج و زیارت استان تهران، با همکاری شرکت مرکزی کارگزاران و با حضور نماینده شرکت بیمه‌گذار برگزار شده بود، خاکسار قهرودی

---

^{۱۶} ۶۵-۹

دستور داد مبالغی که بر اساس قرار داد بیمه به آنها تعلق گیرد و چون ممکن است محاسبه و پرداخت آنها به وسیله بیمه طولانی شود، فوراً از طریق سازمان پرداخت گردد و شرکت بیمه‌گذار، بعداً در فرصت مناسب تعهدات خود را با سازمان حج و زیارت تسویه کنند.^{۱۷}

سازمان حج و زیارت همچنین در تابستان امسال شمار زائران اعزامی به عتبات را کاهش داد. دلیل اصلی این اقدام ترغیب طرف‌های عراقی به افزایش کیفیت خدمات ارائه شده و امنیت زائران بود.^{۱۸} از هشتم آبان ماه مرز خسروی باردیگر برای تردد زائران ایرانی و عراقی گشوده شد. مرز خسروی کوتاه‌ترین مسیر سفر به کربلاست.

زائران عتبات در یکی دو مورد نیز با کلاهبرداری افراد سودجو روبرو شدند. یکی از این موارد فردی که پس از دریافت وجه نقد و گذرنامه مسافران عتبات عالیات، به بهانه‌های واهی زائران را در کنار مرز خسروی رها می‌کرد، ازسوی ماموران پلیس آگاهی ورامین در استان تهران دستگیر و روانه زندان شد.^{۱۹}

همچنین نمایندگان مجلس شورای اسلامی روزهای نخستین بهمن‌ماه امسال از تشکیل کمیته‌ای برای بررسی وضعیت سفر به عتبات خبردادند. جواد آرین منش گفت: مدتی است بررسی مشکلات زائران عتبات عالیات در دستور کار کمیسیون فرهنگی قرار گرفته است و این کمیسیون به زودی هیئتی را برای بررسی میدانی این مشکلات به عتبات عالیات اعزام می‌کند.

---

^{۱۷} ۷۱۰۰

^{۱۸} ۷۹۰۰

^{۱۹} ۱۰۵۷۵

او در ادامه گفت: در این هیئت اعزامی ۵ نفر از نمایندگان کمیسیون فرهنگی به همراه نمایندگانی از دستگاه‌های ذی‌ربط در زمینه عتبات عالیات، همچون سازمان حج و زیارت، نیروی انتظامی، میراث فرهنگی، گمرک و ... حضور خواهند داشت.

آرین منش گفت: این هیئت همه مراحل را که زائران با آن ارتباط دارند از جمله پاسپورت گرفتن، مشکلات سفر زمینی، محل توقف در مرز، چگونگی خدمات‌رسانی آژانس‌ها، شرایط هتل‌ها در عراق، مسایل امنیتی در عراق و... را طی می‌کند و مشکلات زائران عتبات عالیات را از نزدیک مورد بررسی قرار می‌دهد.^{۲۰}

نیروی انتظامی نیز در مناسبت‌های مختلف درباره خروج زائران از کشور هشدار داده است. ۱۳ بهمن‌ماه رییس پلیس اتباع خارجی نیروی انتظامی از مردم خواست که تنها با کاروان‌های مجاز و با هماهنگی سازمان حج برای زیارت عتبات از کشور خارج شوند. سرهنگ غلامرضا رضاییان، رییس پلیس اتباع خارجی در حاشیه برنامه ارتباط مستقیم مردم با مسؤولان ناجا (۱۹۷) با اشاره به خروج غیرقانونی برخی زوار عتبات عالیات از کشور گفت: ستاد عالی هماهنگی اعزام زوار عتبات عالیات اعلام کرده است که اعزام افراد به عراق بایستی سازمان یافته باشد، اعزام زوار انفرادی به هیچ عنوان قابل قبول نیست و تا این لحظه سازمان حج و زیارت تنها سازمانی است که می‌تواند زوار را سامان‌دهی کند.

همچنین در سومین نشست کمیته عتبات عالیات و سوریه سازمان حج با رئیس سازمان حج و نماینده مقام معظم رهبری حجت‌الاسلام سید علی قاضی عسکر خواستار شکل‌گیری

---

^{۲۰} ۱۱۵۰۷

کمیته‌ای کارشناسی ویژه مشکلات موجود در حوزه عتبات شد تا مشکلات زائران ایرانی در عراق را مورد بررسی قرار دهد.^{۲۱}

وی با بیان اینکه نیروی انتظامی در تمامی مرزهای ۹۱ گانه قطعاً از خروج اتباع ایرانی که در کاروان‌های حج و زیارت سازمان نیافته حضور داشته باشند، جلوگیری می‌کند، اظهار کرد: ما از همه اتباع جمهوری اسلامی ایران خواشمندیم در اواخر ایام ماه صفر و اربعین حسینی از مراجعه به مرزهای خسروی، مهران و شلمچه جدا خودداری کنند زیرا ما بر اساس مصوبات وضع شده وظیفه جلوگیری از خروج چنین اتباعی را داریم.

سرهنگ رضاییان با بیان اینکه در صورت جلوگیری از خروج اتباع ایرانی به عتبات عالیات افراد دچار تأملات روحی می‌شوند، یادآور شد: ما به همین دلیل از هموطنان تقاضا داریم که با کاروان‌های سازمان یافته اعزام شوند، در صورت جلوگیری از سفرهای غیر زیارتی اتباع دچار ناراحتی نمی‌شوند ولی در سفرهای زیارتی زوار اینگونه تلقی می‌کنند که آنها طلبیده نشده‌اند، از این رو دچار تأملات روحی می‌شوند. به همین دلیل از هموطنان خواشمندیم به هیچ عنوان در ایام اربعین و ۲۸ صفر برای عتبات عالیات به مرزها مراجعه نکنند.

رییس پلیس اتباع خارجی ادامه داد: با توجه به هجوم خود اتباع عراقی به عتبات عالیات در اربعین حسینی و ۲۸ صفر و همچنین از لحاظ امنیتی و بهداشتی وظیفه نیروی انتظامی است که از هموطنان درخواست کند که در چنین ایامی به عتبات عالیات سفر نکنند زیرا این امر وظیفه ذاتی پلیس است.

---

^{۲۱} ۱۲۲۰۲

وی با اشاره به اینکه نیروی انتظامی سیاست‌گذار نیست بلکه مجری سیاست‌های اعلام شده است، گفت: فعلا سیاستی که برای نیروی انتظامی ابلاغ شده است مبنی بر جلوگیری از خروج کاروان‌های سازمان نیافته است. این خروج شامل تمام مرزهای زمینی، هوایی و دریایی می‌شود و هیچ تفاوتی ندارد.

سرهنگ رضاییان با بیان اینکه کنترل مرزها بر عهده مرزبانی ناجا است، یادآور شد: نیروی انتظامی کنترل اسناد مسافرتی اتباع را بر عهده دارد که این یک وظیفه مشترک میان مرزبانی و پلیس است، یعنی عدم خروج از خط مرزی که این خط مرزی می‌تواند در مبادی رسمی یا غیررسمی باشد، در واقع اصل وظیفه کنترل تردد بر عهده مرزبانی ناجا است و کنترل اسناد مسافرتی که یکی از الزامات خروج از کشور است بر عهده نیروی انتظامی است. وی افزود: چون مناسبت‌های دیگر از جمله عید نوروز در پیش است ما باید اقدامات لازم را انجام دهیم و بعد منتظر اقدامات و هماهنگی اعزام زوار و تصمیمات جدید برای آنها باشیم.^{۲۲}

یکی از اقدامات مهم برای نوروز این بود که وزارت کشور و نیروی انتظامی با جدیت اعلام کردند که مانع خروج زائران انفرادی از مرزها خواهند شد. دبیرخانه ستاد هماهنگی امور زائران (مستقر در وزارت کشور) در اطلاعیه‌ای اعلام کرد: تردد زائران انفرادی به مقصد عراق ممنوع است و نیروی انتظامی مأموریت دارد تا از خروج تمام متقاضیان و زائران که به صورت خودجوش و انفرادی و خارج از چارچوب و کاروان‌های حج و زیارت، به ویژه در تعطیلات و مناسبت‌های مذهبی به مبادی مرزهای رسمی کشور مراجعه می‌کنند، به طور

---

^{۲۲} ۱۱۹۱۹

جدی جلوگیری کند. در این اطلاعیه از مردم خواسته شده است. ضمن همکاری با تصمیم‌های ستاد عالی در ایجاد نظم و امنیت، از مراجعه به مبادی مرزی خودداری کنند.

در ادامه اطلاعیه ستاد هماهنگی امور زائران آمده بود، هموطنان مشتاق می‌توانند صرفاً با رعایت ضوابط قانونی و رسمی یا با در دست داشتن مدارک قانونی از طریق سازمان حج و زیارت ثبت‌نام کنند تا بر اساس اولویت‌بندی و در حداقل زمان، در قالب کاروان‌های سازمان‌یافته سامان‌دهی و اعزام شوند. همچنین در ایام برگزاری انتخابات پارلمانی عراق و تا ۱۶ اسفندماه اعزام زائران به عراق متوقف شد تا خشونت‌های احتمالی داخلی عراق آسیبی زائران ایرانی نزند.^{۲۳}

در فاصله بین روزهای پانزده تا هفدهم اسفندماه نیز دولت عراق مرزهای ورودی به این کشور را با اعلام قبلی بست که سبب شد گروهی از زائران ایرانی دو روز زودتر مجبور به ترک عراق شوند. نماینده سازمان حج در عراق اعلام کرد به این زائران خسارت پرداخت خواهد شد.^{۲۴} سازمان حج و زیارت در ایام نوروز ستاد بحرانی نیز برای مدیریت سفرهای پرحجم به عتبات عالیات تشکیل داد. البته مدیر عتبات عالیات این سازمان باز هم در روزهای منتهی به نوروز گفت که تامین امنیت زائران انفرادی بر عهده این سازمان نیست ولی برای کاروان‌های این سازمان تدابیر امنیتی لازم در گفت‌وگو با چهار شرکت امنیتی در عراق تدارک دیده شده است.^{۲۵}

---

^{۲۳} ۱۲۳۵۸

^{۲۴} ۱۲۳۸۳

^{۲۵} ۱۲۴۴۷

سفر به سوریه

۲۰ هزار زائر نوروزی در سال ۱۳۸۸ از ایران به کشور سوریه مسافرت کردند که حدود ۶۰ درصد از زائران با استفاده از ۲۷۵ دستگاه اتوبوس از راه زمینی و همچنین ۳۸ درصد آنها از راه هوایی موفق شدند، به سوریه سفر کنند. حدود دو درصد زائران نیز با استفاده از قطار تهران - دمشق به سوریه سفر کردند. اما سفر به سوریه نیز در سال گذشته با مشکلات خاص خود همراه بود. جواد شاد مسؤول حراست دفتر سازمان حج و زیارت ایران در سوریه به روزنامه خبر گفته بود که تعداد موارد کیفی از زائران ایرانی در سوریه افزایش یافته است. همچنین مراجعه برخی از این زائران به اماکن تفریحی و غیرمذهبی سوریه برای آنها خطرناک شد. رئیس حراست دفتر سازمان حج در سوریه، به روزنامه خبر گفت: «اراذل و اوباش سوری با سوءاستفاده از ضعف اخلاقی برخی زائران ایرانی، آن‌ها را به نقاط ویژه‌ای کشانده و به اخاذی، سرقت اموال و گاهی ضرب و شتم آنها می‌پردازند؛ به همین دلیل هم ما مؤکداً توصیه می‌کنیم زائران باید از هرگونه ارتباط با افراد ناشناس و حضور در محله‌های آنها اکیداً پرهیز کنند.»

همچنین کیفیت پایین غذاهای هتل‌های سوری در سال پیش سبب شده بود تا مسؤولین سازمان حج و زیارت به این هتل‌های هشدار دهند که در نهایت نیز هتل‌های هتل‌های الشموع، عنسان الکبیر، بستان، هنانو، عباسین، و قصرالمولوکی در دمشق در لیست هتل‌های ممنوعه قرار گرفتند. هرچند به گزارش روزنامه خبر سایر هتل‌های سوریه نیز وضعیت بهتری ندارند.

همچنین در سال ۱۳۸۸ یک مورد تجمع شماری از اعضای یک کاروان متعلق به بخش خصوصی در مقابل سازمان حج و زیارت روی داد که به دلیل اعتراض زائران به بی‌تعهدی مدیر کاروان بود.

۲۷ دی ماه، خبرگزاری‌ها به نقل از فعالان بخش خصوصی خبر از احتمال دراختیار گرفتن انحصار سفر به سوریه از سوی سازمان حج و زیارت خبر دادند. انجمن صنفی دفاتر زیارتی ایران با انتشار اطلاعیه‌ای نسبت به در انحصار گرفتن سفرهای زیارتی توسط این سازمان ابراز نگرانی کرد.

در اطلاعیه انجمن صنفی دفاتر زیارتی ایران آمده است: «معاونت عتبات سازمان حج و زیارت تلاش می‌کند تا اعزام زائران به سوریه را نیز در انحصار درآورد. این معاونت که تاکنون نتوانسته است برنامه‌ریزی مناسبی برای عتبات صورت دهد و هنوز هم زائران عتبات از هنگام ثبت‌نام تا اقامت و پذیرایی در عراق با مشکلات عدیده دست و پنجه نرم می‌کنند؛ حال تصمیم دارد حوزه مدیریتی خود را گسترش داده و حق فعالیت مستقیم کارگزاران زیارتی در سوریه را نیز سلب کند.»

آنچه نگرانی کارگزاران زیارتی را تشدید کرده؛ اظهارات رئیس جدید سازمان حج و زیارت در مورد ساماندهی سفرهای سوریه است. علی لیلی در جمع کارکنان معاونت عتبات عالیات با بیان اینکه سازمان حج و زیارت طبق قانون در امور مربوط به سوریه نیز باید پاسخگو باشد، ارتقای خدمات در سوریه را نیز از کارهای راهبردی دانست و از

معاونت عتبات خواست که در مرحله اول تقویت جنبه نظارتی رادر دستور کار خود قرار دهد.^{۲۶}

پنجم اسفندماه سازمان حج و زیارت اعلام کرد که امکان اعزام زائران از عراق به سوریه را دارد و می‌توان براین اساس کاروان‌ها را همزمان برای زیارت هر دو کشور اعزام کرد. مسؤولین سازمان حج و زیارت معتقد امکانات زیرساختی این مسئله در عراق وجود دارد و فاصله کمی نیز از مرز عراق تا دمشق وجود دارد.^{۲۷}

سفر حج

عمره سال ۸۸ که دوازدهم اسفند ماه سال ۱۳۸۷ آغاز شده بود، در روز شنبه سی ویکم مردادماه ۱۳۸۸ با اعزام و بازگشت نزدیک به هشتصد هزار نفر پایان پذیرفت. در این مدت هفتصد و هشتاد هزار و ۴۵۱ زایر و ۱۰ هزار و ۲۳۳ نفر تحت عنوان عوامل ثابت و مأمورین به حج تشریف پیدا کردند.

هشت شرکت ایرانی و هشت شرکت سعودی طی قراردادهایی به این عده در قالب شش هزار و ۲۰۵ کاروان خدمات‌رسانی کردند. بر اساس این گزارش ۳۵۱ هزار و ۲۰۳ نفر از عمره‌گزاران سال جاری را مردان و ۴۲۹ هزار و ۲۴۸ زایر را زنان تشکیل دادند. زایران بالای ۱۲ سال، ۷۱۸ هزار و صد نفر، دو تا هفت سال، ۱۵ هزار و ۵۱۷ نفر، هفت تا ۱۲ سال، بیست هزار و ۳۰۵ نفر و زیر دو سال، هشت هزار و ۴۶۲ نفر و عوامل کاروان‌های اعزامی نیز ۱۸ هزار و ۶۷ نفر بودند. در میان زایران اعزامی به عمره سال جاری، پنج هزار

---

^{۲۶} ۱۱۴۵۴

^{۲۷} ۱۲۱۹۹

و ۴۰۸ دانش آموز پسر ، شش هزار و ۷۷۸ دانش آموز دختر ، ۹ هزار و ۱۹۳ دانشجوی پسر ، ۱۰ هزار و ۷۵۰ دانشجوی دختر و پنج هزار و ۹۸۵ زوج دانشجو بودند.

هتل‌های مورد استفاده زایران عمره سال ۸۸، ۵۲ هتل در مکه مکرمه و ۷۳ هتل در مدینه منوره بودند. در مدینه منوره پنج هتل گروه قیمتی دو، ۲۶ گروه قیمتی سه و ۴۲ گروه قیمتی چهار و در مکه مکرمه پنج هتل گروه قیمتی دو، ۱۹ گروه قیمتی سه و ۲۸ گروه قیمتی چهار در اختیار زایران ایرانی بود.

سه شرکت هواپیمایی ایران ایر، خطوط هوایی سعودی و شرکت داخلی ماهان در جابه‌جایی زایران عمره امسال فعالیت داشتند. ایران ایر، ۱۲۳ هزار و ۶۹۰ زائر را در قالب ۹۶۴ کاروان به فرودگاه جده و ۲۰۸ هزار و ۱۶۳ زائر را در قالب یک هزار و ۵۹۳ کاروان به فرودگاه مدینه منوره با ۵۹۵ پرواز ایرباس و ۴۷۱ پرواز ۷۴۷ منتقل کرد. خطوط هوایی سعودی هم ۱۰۳ زائر را در قالب یک کاروان به فرودگاه جده و ۳۷۶ هزار و ۲۷۰ زائر را در قالب سه هزار و ۴۳ کاروان به فرودگاه مدینه منوره با ۷۵۲ پرواز ایرباس و ۴۵۴ پرواز ۷۴۷ منتقل کرد.

در عمره امسال جمعاً ۷۲ هزار و ۲۲۵ زائر در قالب ۶۰۴ کاروان و ۱۴۷ پرواز ۷۴۷ توسط شرکت هواپیمایی ماهان به فرودگاه جده منتقل شدند. متأسفانه در عمره سال جاری، ۷۳۹ پرواز از یک هزار و ۱۶ پرواز ایران‌ایر ، ۵۱۷ پرواز از یک هزار و ۲۰۶ پرواز خطوط هواپیمایی سعودی و ۶۱ پرواز از ۱۴۷ پرواز شرکت ماهان با تأخیر انجام شد. ایران‌ایر در عمره‌ای که گذشت جمعاً یک هزار و ۲۶۱ ساعت، خطوط هوایی سعودی، ۸۳۴ ساعت و ماهان هفتاد ساعت و مجموع سه شرکت هوایی، دو هزار و ۱۶۵ ساعت تأخیر داشتند.

امسال نیز همانند سال‌های گذشته، تغذیه زایران در مدینه منوره از دو آشپزخانه متمرکز الدخیل و زین و در مکه مکرمه از آشپزخانه‌های قحطانی و ابوجدایل تأمین شد.^{۲۸}

همچنین حج تمتع امسال با ۴۰۸ پرواز به سوی عربستان سعودی انجام شد. که از این تعداد، ۱۹۳ پرواز به هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران اختصاص داشت. پروازهای هما از فرودگاه‌های تهران، اصفهان، تبریز، اردبیل، بندرعباس، کرمان، کرمانشاه، اهواز و شرکت هواپیمایی سعودی از فرودگاه‌های تهران، زاهدان، رشت، بوشهر، یزد و ساری انجام گرفت.^{۲۹}

مهمترین مسئله پیش روی مراسم حج واجب امسال شیوع همه‌گیری آنفلوآنزای نوع آ بود. تهدید ایجادشده بر اثر این بیماری و گسترش جهانی آن سبب نگرانی‌هایی برای برگزاری مطلوب مراسم حج شد. به همین دلیل شماری از زائران خانه خدا این امکان را یافتند که سفر خود را به سال آینده منتقل کنند همچنین گروه‌های بیشتر در معرض آسیب، مانند کودکان و سالخوردگان و افراد مبتلا به بیماری‌های خاص از سفر حج منع شدند.

حج امسال برای حجاج ایرانی با حوادث جاده‌ای نیز همراه بود. حادثه تصادف اتوبوس حامل زائران ایرانی با یک دستگاه اتوبوس مراکشی در صحرای عرفات، منجر به زخمی شدن ۱۴ ایرانی شد. مدیر کل روابط عمومی سازمان حج و زیارت گفت که زائران ایرانی بلافاصله بعد از وقوع این حادثه به صورت سرپایی درمان شدند. یک دستگاه اتوبوس دیگر هم در مسیر مدینه به مکه واژگون شد که ۱۴ زائر زخمی شدند. یکی از این زائران

---

^{۲۸} ۸۰۵۷

^{۲۹} ۹۸۷۹

به دلیل شکستگی ستون فقرات بستری و بقیه به صورت سرپایی مداوا شدند. سرعت زیاد و خواب آلودگی راننده عامل واژگونی اتوبوس اعلام شد. یک حادثه جاده‌ای دیگر هم در تیرماه برای حجاج ایرانی روی داد که در آن اتوبوس زائران به یک کامیون سنگ‌کش برخورد کرد، دو زائر کشته شدند و سی نفر نیز مصدوم شدند.^{۳۰}

نیمه اردیبهشت ماه امسال مجلس شورای اسلامی کمیته‌ای برای رسیدگی به وضعیت زائران تشکیل داد. مصاحبه‌های نمایندگان مجلس در زمان تشکیل این کمیته حاکی از این بود که مجلس در نظر دارد با حضور نمایندگان وزارت امور خارجه و سازمان حج و زیارت به بررسی مشکلات زائران ایرانی بپردازد. مشکلاتی مانند محدودیت‌های زیارتی و عبادتی برای شیعیان در طول سفر حج و مشکلات سفر به عتبات از جمله مواردی بود که هنگام تشکیل این کمیته برای اهداف آن ذکر شده بود.^{۳۱}

زائران ایرانی خانه خدا مشکلات مختلفی را در سال گذشته تجربه کردند. انگشت‌نگاری زائران زن ایرانی از سوی ماموران سعودی در فرودگاه یکی دیگر از این موارد بود که با عکس‌العمل دستگاه دیپلماسی کشور مواجه شد و در نهایت نیز اعلام شد که این حادثه یک اتفاق بوده است و رویه پلیس عربستان نخواهد بود. همچنین در همین ایام دو ایرانی به جرم توهین به صحابه در عربستان به زندان افتادند که تلاش‌هایی نیز برای رهایی آنها صورت گرفت و در همان ایام خبر آزادی یکی از آنها منتشر شد.^{۳۲} البته برخی از رفتارهای زائران ایرانی نیز در عربستان سبب زحمت مسؤولان کشور شد. مثلا یک زائر زن ایرانی در حالی که قصد داشت تکه‌ای از پرده خانه خدا را ببرد توسط ماموران سعودی

---

^{۳۰} ۷۳۱۲

^{۳۱} ۶۴۸۴

^{۳۲} ۶۶۴۶

دستگیر شد. همچنین در سال ۱۳۸۸ به گفته مسؤلین ۷۵ ایرانی به دلیل حمل مواد مخدر در عربستان دستگیر شدند که خبرهای آزادی بخشی از آنها، پس از تلاش‌های مسؤلین ایرانی، در زمان‌های مختلف منتشر شد.^{۳۳}

مسؤلین سازمان حج و زیارت همچنین با صدور دستورالعملی درباره ممنوعیت‌های موجود در عربستان سعودی تلاش کردند که از شمار ایرانیانی که توسط پلیس عربستان تحت پیگرد قرار می‌گیرند، بکاهند.^{۳۴} این سازمان همچنین در آستانه سفر حج و با توجه به مسایلی که درباره احتمال شیوع آنفلوآنزای خوکی مطرح شده بود، دستورالعمل‌هایی برای پیشگیری از ابتلای به این همه‌گیری برای زائران و استقبال کنندگان از آن ارائه داد.^{۳۵} البته کمیته کشوری بررسی بیماری آنفلوآنزای خوکی برای پیشگیری از ورود این بیماری به ایران، مراسم حج عمره ماه رمضان را متوقف کرد.^{۳۶}

همچنین مشکلات به وجود آمده برای زائران ایرانی سبب شد که در مقاطع زمانی مختلف مقام‌های ایرانی برای حل این مشکلات گام بردارند. در نتیجه این رایزنی‌ها انگشت‌نگاری از زائران زن ایرانی در هنگام ورود به خاک عربستان متوقف شد.

در مجموع در حج تمتع سال ۱۳۸۸ سه زائر ایرانی دار فانی را وداع گفتند. به گفته رئیس سازمان حج و اوقاف یکی از این زائران زنی بود که در مدینه به دلیل تصادف فوت شد و دو زائر مرد نیز در مکه به دلیل سکنه قلبی دار فانی را وداع گفتند. رئیس سازمان حج و زیارت همچنین در کنفرانس خبری پس از مراسم حج واجب امسال گفت که مشکلات

---

^{۳۳} ۶۹۹۲

^{۳۴} ۷۴۶۵

^{۳۵} ۷۵۴۲

^{۳۶} ۷۸۷۴

حمل و نقل امسال زائران ایرانی به دلیل تاکید مقام‌های سعودی بر استفاده از سیستم حمل و نقل درون‌شهری بوده است. او همچنین درباره مشکل مسکن‌های اجاره‌ای شماری از زائران ایرانی نیز گفت که برنامه اجاره مسکن برای حج از سال گذشته کلید خورده و انجام شده است و برای اجاره مسکن گاهی چون برای گرفتن منازل بین کشورها رقابت شکل می‌گیرد، باید پول بیشتری بدهیم ولی چون با بحث آنفلوآنزا مواجه شدیم و ۴۰ درصد از زائران خود را کم کردیم برای خانه‌ها مشتری جدید در بازار پیدا نمی‌شد و باید به صاحب خانه‌ها خسارت پرداخت می‌کردیم.

قهرودی همچنین در توضیح نحوه انتخاب منازل برای زائران گفت: ما برای اینکه خدمات بهتری به زائر بدهیم می‌رویم سراغ خانه‌های نوساز می‌رویم که در حال ساختند و تا موسم حج آماده می‌شوند اما به هر دلیلی ممکن است کار ساختمانی به موقع تمام نشود و این ما را دچار مشکل می‌کند. قهرودی ادامه داد: در سال گذشته مساحت اختصاصی هر فرد در مکه ۴ مترمربع بود که این متر اژ امسال به ۵ متر مربع افزایش داده شد. برای بیماری نیز فضایی را در نظر گرفتیم و اتاق‌هایی هم برای شرایط اضطراری در نظر گرفته شد.^{۳۷}

---

^{۳۷} ۱۰۳۲۷

فصل سوم
حادثه‌ها در آینه آمار

حادثه‌های روی‌داده برای زائران ایرانی

اردیبهشت امسال بنیاد شهید و امور ایثارگران اعلام کرد که کشته‌شدگان حادثه‌های بمب‌گذاری در عتبات عالیات، شهید محسوب شده و زخمی‌شدگان این حوادث جانباز محسوب می‌شوند، اما سیدحسن آسیابان، مدیر کل پذیرش و امور اداری سازمان حج و زیارت، اعلام کرد که تنها افرادی مشمول این بخشنامه می‌شوند که از سوی سازمان حج و زیارت به عتبات عالیات مشرف شده باشند. بنیاد شهید و امور ایثارگران تنها برای مواردی تشکیل پرونده می‌دهد که اسامی آنها از سوی سازمان حج و زیارت اعلام شده باشد.^{۳۸}

اردیبهشت ماه با یک حادثه خونین برای زائران ایرانی همراه شد. در یک حملات انتحاری علیه زائران ایرانی در عراق، دست کم ۱۰۵ ایرانی کشته و زخمی شدند. تروریست عامل این فاجعه کمر بند انفجاری خود را در غذاخوری‌ای منفجر کرد که ایرانی‌ها در آن حضور داشتند. در همان روز انفجار تروریستی مشابهی در بغداد نیز جان ۷۸ نفر را گرفت. انفجاری دیاله که هدف آن ایرانی‌های حاضر در یک رستوران بودند، در شهر مقدادیه در استان دیاله روی داد. این استان هم‌مرز با مرز خسروی ایران است و در شمال شرقی بغداد قرار داد. تا ساعات پایانی روز حادثه مسئولین سازمان حج و زیارت تعداد شهدای ایرانی این انفجار را ۵۳ نفر، ۲۶ زن، ۲۶ مرد و یک کودک، اعلام کردند. آسیب‌دیدگان از میان زائرانی بودند که از شهرهای تهران و تبریز راهی زیارت عتبات عالیات شده بودند. مجروحان این حادثه به دلیل کمبود امکانات در بیمارستان شهر مقدادیه به بغداد منتقل شدند. مقدادیه در هشتاد کیلومتری بغداد قرار دارد. هیئتی از سوی مقامات ایرانی پس از

---

^{۳۸} ۶۳۳۸

حادثه از بغداد راهی استان دیاله شدند. شهر مقدادیه پیش از سیاست‌های ضدایرانی و ضدکردی رژیم پیشین حاکم بر عراق بیشتر دارای بافتی کردی و ترکمن بود، اما اکنون اکثریت حدود هشتادهزار شهروند آن را اعراب سنی تشکیل می‌دهند. مقدادیه در زبان محلی و میان کردهای عراق به «شهره‌بان» شناخته می‌شود، نامی که از زمان ساسانیان بر روی این شهر مانده است. استان دیاله عراق از سوی دیگر محل قرارگرفتن اردوگاه اشرف، مهمترین محل استقرار اعضای سازمان تروریستی منافقین است.

یک روز پس از این حادثه نیز انفجار تروریستی دیگر در کاظمین روی داد و منجر به کشته‌شدن ۵ نفر از هم‌وطنان شد. اخبار اولیه حکایت از این داشت که دست کم ۸۵ ایرانی در میان زخمی‌های این حادثه هستند.^{۳۹}

بعد از این حوادث رسانه‌های عراقی اعلام کردند که فردی به نام ابو عمر البغدادی عضو سابق پلیس عراق و رهبر القاعده عراق طراح این حملات بوده است.^{۴۰} دولت این کشور نیز کمیته حقیقت‌یابی را برای پیگیری این حوادث تشکیل داد. همچنین ساعاتی پس از این رویداد مقام معظم رهبری در پیامی متهمان اصلی این حادثه را نیروهای آمریکایی دانستند. متن پیام رهبری به شرح ذیل بود:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حادثه مصیبت بار تروریستی در عراق و شهادت مظلومانه زائران
حسینی و راهبان حرم دوست، دل‌هایی را غم‌زده و عزادار کرد که به

---

^{۳۹} ۶۳۴۲

^{۴۰} ۶۳۷۸

عشق خاندان پیامبر می‌تپد و سعادت و فلاح را در پیروی از محمد و آل محمد صلی الله علیه و علیه می‌داند.

روسپاهانی که دست به خون این مظلومان آغشته و مرتکب این جنایت بزرگ شده‌اند، بدانند که رضایت شیاطین انس و جن را بر خشنودی اولیاء الهی ترجیح داده و خود را در آتش قهر و خشم خدای عزیز و قهار افکنده‌اند، و آن جهنم کُحیطه بالکافرین. دست‌های پلید و مغزهای شریبری که این تروریسم کور و بی‌مهار را در عراق بنیان نهاده‌اند نیز بدانند که آتش به دامان خود آنان خواهد گرفت و مانند برخی دیگر از کشورهای اسلامی، نیت شوم آنان بیش از همه، گلوی خودشان را خواهد فشرد.

متهم اصلی در این جنایت و نظائر آن، نیروهای امنیتی و نظامی آمریکایند که به بهانه مقابله با تروریسم، کشوری اسلامی را ستمگرانه اشغال کرده و ده‌ها هزار انسان را در آن به خاک و خون کشیده و روز بروز ناامنی را در آن افزایش داده‌اند.

رشد علف‌های هرزه و زهرآگین تروریسم در عراق، بی‌گمان در سیاهه جنایات امریکا نوشته می‌شود و دستگاه‌های اطلاعاتی امریکایی و اسراییلی نخستین متهمان آنند. انتظار ما از دولت عراق آن است که با این جنایات به مقابله‌ی جدی برخیزد و امنیت زائران عتبات عالیات را به طور کامل تأمین کند. کشتگان این حادثه، شهیدان زیارت بارگاه حسینی‌اند و پاداش آنان نزد خدای عزیز و رحیم است انشاءالله، ولی دل‌های بازماندگان و دوستداران، ملامال از غم است. اینجانب به همه داغداران این حادثه بویژه خانواده‌ها و بازماندگان عرض تسلیت می‌کنم و شفای مجروحان را از خداوند منان مسألت می‌نمایم.

سیدعلی خامنه‌ای / ۴ اردیبهشت / ۱۳۸۸

همچنین پس از این پیام آیت‌الله هاشمی رفسنجانی نیز در خطبه‌های نماز جمعه از ناتوانی نیروهای آمریکایی در برقراری امنیت در عراق انتقاد کردند. مراجع عظام تقلید نیز در پیام‌هایی جداگانه این رویداد را محکوم کردند. آیت‌الله مکارم شیرازی، آیت‌الله سیدصادق شیرازی، آیت‌الله علوی گرگانی و علامه فضل‌الله از جمله کسانی بودند که این حادثه را محکوم کردند. رئیس جمهوری نیز در حکمی به ریاست وقت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، وی را مامور بررسی این حادثه کرد. البته نکته مهم در مورد زائران آسیب‌دیده در این است که آنها همگی خارج از نظارت سازمان حج، راهی عتبات شده بودند و به همین دلیل از حمایت‌های متداول این سازمان بی‌بهره ماندند. تا جایکه معاون این سازمان، در گفت‌وگو با یکی از بخش‌های خبری سیما، رسیدگی به احوال این هموطنان را از وظایف سازمان حج و زیارت ندانست، تا اختلاف میان این سازمان و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در آن مقطع زمانی به خوبی آشکار شود.^{۴۲}

۱۴ اردیبهشت ماه اتوبوس حامل زائران ایرانی راهی عتبات عالیات در محور کرمانشاه-ایلام دچار حادثه جاده‌ای شد و ۲۹ کشته و ۹ زخمی برجای ماند. سرعت غیرمجاز و نقص فنی اتوبوس عامل اصلی این حادثه اعلام شد. مسؤولین سازمان حج و زیارت در همان ساعات ابتدایی پس از حادثه اعلام کردند که این کاروان در بیرون از چارچوب‌های سازمان حج و زیارت راهی عتبات شده بودند.^{۴۳}

---

^{۴۱} ۶۳۷۹

^{۴۲} در این زمینه گزارش شماره ۶۴۰۴ خیمه را بخوانید

^{۴۳} ۶۵۰۳

۲۱ اردیبهشت ماه نیز یک اتوبوس حامل زائران ایرانی در نزدیکی فرودگاه بصره واژگون شد. در اثر این حادثه دو زائر ایرانی کشته شدند و ۱۸ نفر نیز مجروح شدند.^{۴۴}

پس از این حوادث، سرپرست اداره کل امور زیارتی عراق در سازمان حج و زیارت در گفت‌وگو با ایسنا به ویژگی کاروان‌های سازمان حج اشاره کرد. وی گفت که این کاروان‌ها از شرکت‌های امنیتی برای حفاظت از زائران استفاده می‌کنند، زائران را در طول مدت سفر بیمه می‌کنند و استفاده از خدمات مراکز هلال احمر در طول حضور در عراق نیز برای این زائران امکان‌پذیر است.^{۴۵} چند روز بعد نیز حسین اکبری معاون عتبات عالیات سازمان حج و زیارت در گفت‌وگویی با رسانه‌ها گفت که تمامی دفاتر اعزام زائر به عتبات به زودی تحت پوشش این سازمان قرار می‌گیرند. اکبری امنیت و کیفیت را دو ویژگی مهم کاروان‌های سازمان حج و زیارت دانست و گفت کسانی که از طریق دفاتر آزاد به عراق اعزام شوند، سازمان هیچ‌گونه مسؤلیتی در قبال بروز حوادث برای آنها نمی‌پذیرد.^{۴۶}

پنجم خردادماه نیز یک اتوبوس حامل زائران ایرانی در مسیر نجف به کربلا از جاده خارج و واژگون شد. در این حادثه یک زائر کشته و ۲۵ نفر زخمی شدند. ۱۷ نفر از زخمی‌ها نیز به صورت سرپایی درمان شدند. این کاروان نیز خارج از برنامه سازمان حج و زیارت و به صورت آزاد راهی کربلا شده بود.^{۴۷}

---

^{۴۴} ۶۶۱۷

^{۴۵} ۶۶۸۵

^{۴۶} ۶۷۱۷

^{۴۷} ۶۸۵۶

هفتم تیرماه نیز بر اثر واژگون شدن یک دستگاه اتوبوس حامل زائران ایرانی عتبات عالیات در حوالی شهر خانقین ۴۰ نفر زخمی شدند که حال ۱۵ نفر از آنها وخیم گزارش شده است. سرنشینان این اتوبوس پس از زیارت عتبات عالیات در حال بازگشت به ایران بودند که اتوبوس حامل آنها واژگون شد. این اتوبوس در نزدیکی شهر خانقین بر اثر پنچر شدن یکی از لاستیک‌هایش واژگون شد که بر اثر آن ۴۰ نفر از ۴۸ سرنشین زخمی شدند. اکثر سرنشینان این اتوبوس را زنان تشکیل می‌دادند و تعدادی کودک نیز در میان آنها وجود داشت. ۱۵ نفر از سرنشینان این اتوبوس به علت شدت جراحات وارده به اورژانس شهر سلیمانیه و بقیه به بیمارستان خانقین اعزام شدند.^{۴۸}

اول مردادماه در محور خانقین به بغداد تروریست‌ها به سه اتوبوس حامل زائران ایرانی و شماری از شهروندان عراقی حمله کردند. ۵ زائر ایرانی کشته و ۳۱ نفر زخمی شدند. این حمله در حالی روی داد که پلیس عراق نیز این اتوبوس‌ها را همراهی می‌کرد.^{۴۹}

سیزدهم آذرماه نیز اخبار ضد و نقیضی درمورد حادثه روی داده برای یک اتوبوس ایرانی در دمشق منتشر شد. در حالیکه اخبار اولیه شبکه خبری پرس حاکی از این بود که در این انفجار دست‌کم شش ایرانی کشته و ۲ نفر زخمی شده‌اند. اما شبکه‌های دیگری خبری از کشته شدن سه نفر خبر دادند. همچنین درباره علت این انفجار نیز اخبار متفاوتی منتشر شد. خبرنگار شبکه المنار از محل انفجار گزارش داده که اتوبوس مزبور در پمپ‌بنزین مشغول سوخت‌گیری بوده و یک کپسول گاز روشن در نزدیکی اتوبوس باعث انفجار شده در حالی که هیچ مسافری در داخل اتوبوس نبوده و قربانیان از رهگذران بوده‌اند و از سوی

---

^{۴۸} ۷۲۲۹

^{۴۹} ۷۵۹۴

دیگر، وزیر کشور سوریه علت حادثه را ترکیدن تیر این اتوبوس در هنگام تعویض و یا هنگام «باد زدن» اعلام کرد.^{۵۰} مقام‌های سوریه‌ای تاکید دارند که این حادثه تروریستی نبوده است. این اتوبوس در پمپ‌بنزینی روبروی بیمارستان امام خمینی(ره) دمشق متوقف شده بود.

سوم دی ماه نیز فرماندار مهران اعلام کرد که تردد انفرادی از این مرز در روزهای تاسوعا و عاشورا ممنوع است.^{۵۱} تردد انفرادی در حقیقت شامل افرادی می‌شود که با دعوت‌نامه عراقی ویزای سفر به این کشور را دریافت کرده‌اند و در قالب کاروان‌های کوچک شخصی راهی زیارت عتبات عالیات می‌شوند. معمولاً در مناسبت‌های مذهبی مهم که تقاضای سفر به عتبات افزایش می‌یابد و در عین حال تامین امنیت زائران نیز با دشواری‌های بیشتری روبرو می‌شود، مقامات ایران از خروج این دسته از زائران از مرز جلوگیری می‌کنند.

چهارم دی ماه انفجاری در ۱۱۰ کیلومتری جنوب بغداد سبب کشته شدن ۲۵ زائر و زخمی شدن ۷۰ نفر دیگر از شیعیان عراقی شد. این افراد با پای پیاده عازم کربلا بودند که قربانی یک بمب کنار جاده‌ای شدند.

ششم دی‌ماه حسین اکبری اعلام کرد که ۱۵ هزار زائر ایرانی برای برگزاری مراسم عاشورا و تاسوعای حسینی به عتبات سفر کرده‌اند، او گفت که امنیت این زائران تامین شده است. نکته جالب اینجاست که تعداد زائران اعلام شده از سوی وی با عدد اعلام شده از سوی مقامات عراقی متفاوت بود. استاندار کربلا یک روز پیش‌تر از وی گفته بود بیش از چهل

---

^{۵۰} ۱۰۴۵۹

^{۵۱} ۱۰۹۳۲

هزار زایر وارد کربلا شده‌اند که سی‌هزار نفر آنها ایرانی هستند.^{۵۲} تفاوت صددرصدی آمار مقامات ایرانی و عراقی احتمالاً به دلیل سفرهای انفرادی به کربلاست.

دوم بهمن ماه بر اثر واژگون شدن یک دستگاه اتوبوس زائران ایرانی در نزدیکی شهر دمشق پایتخت سوریه، چهار زائر کشته و سی و پنج تن دیگر مجروح شدند. اتوبوس زائران ایرانی با چهل و پنج زائر از آژانس شهریان تبریز عازم سوریه بود که ساعت پنج و سی دقیقه بامداد امروز در منطقه دیرعطیه در هفتاد کیلومتری دمشق به علت خستگی و خواب‌آلودگی راننده از جاده منحرف و واژگون شد.

حسین اکبری در گفت‌وگو با برنا خواب‌آلودگی راننده را عامل حادثه اعلام کرد. این اتوبوس از سوی یک آژانس گردشگری عازم سفر به سوریه بود، که متأسفانه دچار این حادثه شد.^{۵۳} به دنبال این حادثه، سفارت ایران در دمشق از نیروهای مرزی سوریه خواست تا مانع از تردد اتوبوس‌های حامل زائران ایرانی از ۱۲ شب تا ۶ صبح شوند. کنسول سفارت جمهوری اسلامی ایران در دمشق گفت: تردد شبانه اتوبوس‌های حامل زائران ایرانی در سوریه بخاطر پیشگیری از بروز تصادف، با محدودیت زمانی مواجه می‌شود.^{۵۴}

هفتم بهمن‌ماه دو اتوبوس زایران ایرانی در بغداد مورد حمله تروریستی افراد ناشناسی قرار گرفت. در این تیراندازی چهار زایر ایرانی مجروح شدند. تیراندازی از سمت خانه‌های خرابه‌ای که در دو طرف اتوبان نجف - بغداد (محوری که نجف را به کاظمین متصل

---

^{۵۲} ۱۰۹۹۰

^{۵۳} ۱۱۵۸۷

^{۵۴} ۱۱۶۷۴

می‌کند) قرار داشتند و از فاصله دور صورت گرفت. این حادثه به مجروح شدن دو نفر منجر شد. به گفته یک منبع آگاه در سازمان حج و زیارت به خیمه محله‌ای که در آن، این حمله تروریستی صورت گرفته است؛ محله‌ای سنی‌نشین است. این در حالیست که مسؤولان امنیتی استان‌های کربلا و نجف در جنوب عراق از اتخاذ تدابیر شدید امنیتی در این استان‌ها به مناسبت اربعین شهادت امام حسین(ع) در روز پنجم فوریه آینده مصادف با شانزده بهمن خبر داده‌اند. اما تیراندازی امروز به سمت زائران ایرانی در بغداد، در حالی رخ داد که حسین اکبری رئیس امور عتبات عالیات سازمان حج و زیارت چندی پیش صراحتاً گفته بود: کاروان‌های زیارتی سازمان حج و زیارت با اسکورت امنیتی و از امن‌ترین راه‌های عراق تردد می‌کنند و احتمال بروز خطر برای آنها بسیار پایین باشد. اگر چه یک منبع آگاه در سازمان حج و زیارت به خیمه گفت: تیراندازی در این مورد خاص از فاصله دور صورت گرفته و نیروهای امنیتی قادر به واکنش خاصی نبودند.^{۵۵}

دهم بهمن‌ماه سانحه رانندگی ۲ زائر ایرانی را که از ترکیه به ایران باز می‌گشتند به کام مرگ کشاند و ۱۸ نفر را هم مجروح کرد. این حادثه هنگامی روی داد که صبح امروز اتوبوس حامل زائران ایرانی در بازگشت از سوریه در نزدیکی مرز «گوربولاغ»، نقطه مقابل مرز بازرگان، با یک تریلر پارک شده در کنار جاده برخورد کرد. مصدومان این حادثه به بیمارستان‌های آغری و دوغوبایزیت ترکیه منتقل شده‌اند و اطلاعات بیشتری در مورد دلایل وقوع این حادثه و نحوه بر گرداندن اجساد زائران کشته شده به کشور داده نشده است. این چهارمین تصادف و واژگونی اتوبوس زائران ایرانی سوریه است. این حادثه در

---

^{۵۵} ۱۱۸۰۲

حالی رخ داد که هفته گذشته سفارت ایران در دمشق از نیروهای مرزی سوریه خواست تا مانع از تردد اتوبوس‌های حامل زائران ایرانی از ۱۲ شب تا ۶ صبح شوند.^{۵۶}

پانزدهم اسفندماه انفجار که در یک پارکینگ خودرو در شهر نجف روی داد ۳ نفر از جمله دو ایرانی کشته و بیش از پنجاه نفر دیگر از جمله ۳۷ ایرانی دیگر زخمی شدند.^{۵۷}

تاریخ	نوع حادثه	مکان	کشته	مجروح
۱ سوم اردیبهشت‌ماه	بمب‌گذار انتحاری	دیاله عراق	۵۳	+۵۰
۲ چهارم اردیبهشت‌ماه	بمب‌گذار انتحاری	کاظمین	۱۵	+۸۵
۳ ۱۴ اردیبهشت‌ماه	سانحه جاده‌ای	محور ایلام-کرمانشاه	۲۹	۹
۴ ۲۱ اردیبهشت‌ماه	سانحه جاده‌ای	نزدیک فرودگاه بصره	۲	۱۸
۵ ۵ خردادماه	سانحه جاده‌ای	محور نجف-کربلا	۱	۲۵
۶ ۵ تیرماه	سانحه جاده‌ای	محور مکه - جده	۲	۳۰
۷ ۷ تیرماه	سانحه جاده‌ای	حوالی خانقین	-	۴۰
۸ اول مرداد	حمله تروریستی	خانقین به بغداد	۵	۳۱
۹ ۱۳ آذرماه	حادثه	دمشق	۳	۲
۱۰ ۲ بهمن‌ماه	سانحه جاده‌ای	دمشق	۴	۳۵
۱۱ ۱۰ بهمن‌ماه	سانحه جاده‌ای	مرز بازرگان	۲	۱۸
۱۲ ۱۵ اسفندماه	حمله تروریستی	نجف	۲	۳۷
جمع			۱۱۸	+۳۸۰

^{۵۶} ۱۱۸۴۰

^{۵۷} ۱۲۳۵۳